

Козак Т. Б.,

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

СКОРОЧЕННЯ У СИСТЕМІ СЛОВОТВОРУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті досліджено проблему скорочень у системі словотвору німецької мови; охарактеризовано лексичні та графічні скорочені одиниці; здійснено аналіз особливого виду скорочень.

Ключові слова: скорочення, словотвір, акроніми, апокопи, контамінації.

В статье исследована проблема сокращений в системе словообразования немецкого языка; охарактеризованы лексические и графические сокращённые единицы; осуществлён анализ особого вида сокращений.

Ключевые слова: сокращение, словообразование, акронимы, апокопы, контаминации.

The paper investigates the problem of abbreviations in the system of word formation in German, describes lexical and graphic abbreviations; a special type of cuts were analyzed.

Keywords: abbreviations, word-formation, acronyms, apocope, contamination.

Постановка проблеми. Постійна потреба у низці нових найменувань та можливості замінити складне слово чи словосполучення скороченою формою зумовлює звернення до широкопланової характеристики скорочених мовних одиниць.

Скорочення в сучасній германістиці є предметом вивчення словотвору й лексикології, причому в рамках першого напрямку розглядається структурна своєрідність скорочених слів, у рамках другого – їх номінативний та лексичний потенціал, властиві їм парадигматичні відношення, мотиваційний аспект, причини їх виникнення, комунікативна цінність. Скорочення в межах словотвору має важливе значення поряд із іншими його видами – словоскладанням, запозиченням, конверсією і деривацією. Це достатньо продуктивний процес, який сприяє створенню нових слів.

Варто акцентувати увагу на тому, що значна частина скорочень бере активну участь у комунікативному процесі. З їхньою допомогою забезпечується емоційно-оцінна конотація висловлення. Окремі скорочення актуалізуються й набирають соціальної та ідейно-політичної значимості, переходять у розряд стилістично маркованих одиниць, за допомогою яких реалізується прагматичний аспект.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема німецьких скорочень, стала предметом активних наукових пошуків вітчизняних та зарубіжних дослідників. Питання скорочення у межах словотвору висвітлено у працях українських (М. Солтис, М. Яковчук та ін.) та зарубіжних (Д. Алексеев, А. Михель, А. Штайнхауер та ін.) лінгвістів. Різним аспектам скорочень німецької мови присвятили свої праці такі дослідники: С. Бибики, Д. Ганич, М. Дужа-Задорожна, Ж. Ербен, С. Єрмоленко, І. Олійник, П. Поленц, О. Годор та інші.

Мета дослідження полягає у вивченні проблеми скорочень у системі словотвору німецької мови.

Мета дослідження зумовила постановку таких завдань:

- 1) вивчити та виокремити основні відмінності між лексичними та графічними скороченнями німецької мови;
- 2) розкрити суть таких німецьких скорочень, як акроніми, апокопи та контамінації;
- 3) виявити особливі скорочення у межах словотвору німецької мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історичні дослідження довели, що виникнення скорочень сягає сивої давнини і нерозривно пов'язане з утворенням письма, оскільки люди завжди прагнули до економії мовних засобів. Проте бурхливий розвиток аббревіації, зокрема у військовій фаховій мові, розпочинається у середині ХХ ст. після Другої світової війни. Подальше поширення скорочень в термінології інших галузей, таких як природничі науки, міжнародна торгівля та організації, політика, зафіксовано у 60-х рр. ХХ ст. Це пов'язано з інтенсивним розвитком засобів масової інформації, розширенням інформативного простору й одночасно з тенденцією до стислого мовлення, що особливо відчувається у час глобалізації [2, с. 8].

Скорочення – це такий спосіб словотвору, суть якого полягає у відсіканні частини основи, що або збігається зі словом, або являє собою словосполучення, об'єднане загальним смислом [3, с. 125]

У ході дослідження з'ясовано, що скорочення у німецькій мові поділяються на *лексичні* та *графічні*. Зазначимо, що до лексичних відносять скорочені слова (нім. : abgekürzte Wörter) і акроніми (нім. : Akronyme). Скорочуватися можуть будь-які фрагменти слова незалежно від морфемних границь. Наприклад: "Foto" = Fotografie (фотографія), "Abt." = Abteilung (відділ, відділення), "erw." = erweitert (розповсюджений, поширений), "Hr." = Herr (пан), "geb." = geboren (1) народився, народилась (тоді-то); уроджена (перед жіночим прізвищем), "geh." = geheim (таємно (гриф на документах)), "Ex." = Exemplar (прим. = примірник) та інше.

Достатньо часто зустрічаються скорочення типу: "Test." = Testament (заповіт), "vorm." = vormals (колись, раніше), "zugl." = zugleich (одночасно), "geg." = gegen ((1) проти; 2) за, взамін).

Дослідник М. Яковчук виокремлює початкові та кінцево-початкові скорочення слова. Усікання на зразок "de" = Dekade (декада), "graph" = Phonograph (фотограф), "bus" = Omnibus (автобус) називаються кінцевими; "Lok" = Lokomotive (локомотив), "Auto" = Automobil (автомобіль), "Kilo" = Kilogramm (кг = кілограм) – початковими, а приклади "frier" = Gefriergerät (прилад для заморожування) або "flu" = Influenza (грип) ілюструють так звані кінцево-початкові скорочення. Значна сторона отриманого в результаті слова залишається незмінною, хоча стилістична приналежність змінюється в бік зниження. У процесі скорочення є можливим вносити у слово певні орфографічні зміни "die Gewo" = die Gewerbeordnung (промислове упорядкування, устрій) [5, с. 362]. Зазначимо, що лексичні скорочення присутні як на письмі, так і в усній формі.

Графічні скорочення використовуються для позначення мір, одиниць або величин "kg" = Kilogramm (кг = кілограм), "km" = Kilometer (км = кілометр), "cm" = Zentimeter (см = сантиметр), "Pfd" = Pfund (фунт). Умовність такого типу скорочень виявляється у цілковитому їх відтворенні в усному мовленні. До цієї групи можемо віднести широко відомі скорочення: "d. h." – das heisst (тобто), "z. B." – zum Beispiel (наприклад), "usw." – und so weiter (і таке інше), "a. d. G." = aus diesem Grunde (з цієї причини), "d. i." = das ist (тобто, себто, цебто), "i. D." = im Durchschnitt (у середньому), "u. zw." = und zwar (а саме) та інше. До того ж типу скорочень варто віднести й прийняті на письмі позначення деяких грошових одиниць, наприклад: "ct." – Cent (цент), "Fr." – Franken (франк), "fmk" – Finnmark (фінська марка) та інше. Зауважимо, що графічні скорочення вживаються лише на письмі, в усному ж мовленні замінюються на повне слово чи словосполучення.

Оскільки скорочення складаються з невеликої кількості літер, то існує ймовірність збігу їх форм у різних галузях науки та техніки, хоча вони мають в таких випадках різні значення. З'ясовано, що у німецькій мові є поширеними графічні скорочення-омоніми. Вони позбавлені звукової форми, однак збігаються орфографічно та відрізняються значеннями вихідних форм [7, с. 69-83]. Це повні омографи, але неповні омоніми. Такі графічні скорочення-омоніми поділяються на: літерні, усичення, контракції та комбіновані, наприклад:

- "Wb." = Weiterbildung (підвищення кваліфікації);
- "Wb." = Wasserball (водне поло);
- "Gen.-Vers." = Generalversammlung (загальні збори);
- "Gen.-Vers." = Generalversicherung (головне забезпечення);
- "Wh." = Wiederholung (повторення);
- "Wh." = Wohnhaus (жилий-будинок);
- "Hpt.-Ber." = Hauptbericht (основна доповідь);
- "Hpt.-Ber." = Hauptberuf (основна професія).

Результати проведеного нами дослідження свідчать, що у терміносистемі німецької економічної та ділової мови досить часто застосовують такі типи абрєвіатур, як *акроніми*, *апостоли* та *контрамінації*. Вважаємо за необхідне більш детально зупинитись на цих типах скорочень.

Акроніми – це скорочення, утворені з початкових літер, що входять до складу багатокomпонентної назви, наприклад: "GK" = Gesamte Kosten (загальні витрати), "DAISY" – Dynamisches Auskunft- und Informationssystem (динамічна довідкова та інформаційна система), "EZL" = Elektronischer Zahlungsverkehr für Lastschriften (електронна розрахункова система для запису дебету), "GmbH" = Gesellschaft mit beschränkter Haftung (ТОВ = товариство з обмеженою відповідальністю), "GAU" = größter anzunehmender Unfall (МПА = максимальна проектна аварія), "GD" = Grunddaten (основні дані), "ABU" (Allgemeine Bedingungen für Unfallversicherungen) – загальні умови страхування від нещасних випадків, "GS" = gesammelte Schriften (збірка творів), "ABU" = Allgemeine Bedingungen für Unfallversicherungen (загальні умови страхування від нещасних випадків), "DFB" = Deutscher Fussball-Bund (німецька федерація футболу); "CDU" = Christlich-Demokratische Union (християнсько-демократичний союз).

Разом з акронімами, достатньо поширеними є *скорочення-контрамінації*, що утворені за допомогою складання двох основ, наприклад: "Kopla" = Kostenplanung (планування витрат), "BGLer" = Betriebsgewerkschaftsleiter (керівник профспілкового комітету підприємства), "Fibu" = Finanzbuchhaltung (бухгалтерія), "Erco" = Ergebniscontrolling (контролінг результатів), "KOART" = Kostenart (вид витрат), "KOSA" = Kostenabweichung (відхилення від витрат), "Wust" = Warenumsatzsteuer (податок з товарообігу), "Basis-Koart" = Basis-Kostenart (базові види витрат), "ErgMan" = Ergebnis-Mangement (управління результатами), "Kita" = Kindertagesstätte (денні ясла для дітей), "ZinsSa" = Zinssatz (процентна ставка), "KoBlo" = Kostenblock (блок витрат), "ResMen" = Ressourcenmenge (кількість ресурсів).

Абрєвіатури-апостоли, виникають унаслідок усичення або опускання частини слова, наприклад: "verh." = verheiratet (одружений), "WA" = Wirtschaftsabkommen (економічна угода), "Log" = Logistik (логістика), "Info" = Information (інформація), "Ident." = Identifikation (ідентифікація), "Abw." = Abweichung (відхилення), "Verl." = Verlag (вид-во = видавництво), "durchschn." = durchschnittlich (в середньому), "Preisabw." = Preisabweichung (відхилення від ціни), "Planw." = Planwert (планова вартість), "Planmen." = Planmenge (планова кількість), "Planko" = Plankosten (планові витрати), "Wust" = Warenumsatzsteuer (податок з товарообігу), "Diff." = Differenz (диференціація), "Inv." = Investition (інвестиція), "Preisabw." = Preisabweichung (відхилення від ціни), "Erg.vorg." = Ergebnisvorgabe (нормативний результат), "Plankap." = Plankapazität (планова потужність), "zuw." = zuweilen (іноді, часом, інколи). У цих випадках зберігається перша частина слова, яка несе основне семантичне навантаження.

Вітчизняна дослідниця М. Солтис стверджує, що німецькі науковці П. Ербен [6], П. Поленца [8] відносять до особливого виду скорочень у межах словотвору випадки, на зразок: *Schau* = *schauen*, *Ausdruck* = *Ausdrückung*. Це спосіб утворення нових слів шляхом "скорочення" твірної основи (усичення морфем), таким чином часто утворюються іменники від дієслів та прикметників. Саме при утворенні іменників від прикметників відпадає суфікс і може відбуватись зміна голосної в основі, напр., *Sanftmut* = *sanftmütig* [4, с. 72].

Висновки. Результати проведеного нами дослідження свідчать, що в умовах сьогодення проблеми скорочення у межах словотвору німецької мови набувають особливої актуальності. Зростає значення абрєвіатур, яке сьогоденні фіксується науковцями, можна наочно побачити у наявності великої кількості словників та списків скорочень для різних галузей науки і техніки, однак, незважаючи на досить широкий спектр досліджень скорочених одиниць, залишаються ще до кінця недослідженими багато питань, зокрема щодо визначення словотвірного статусу окремих скорочень, динаміки їх утворення.

Література:

1. Алексеев Д. И. Буквенные аббревиатуры и их классификация / Д. И. Алексеев // Учен. зап. Мелекес. гос. пед. ин-та. – Мелекес, 1958. – Т. 1. – Вып. 1. – С. 41-67.
2. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища шк., 1985. – 360 с.
3. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. / Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. // Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. – К. : Либідь, 2001. – 156 с.
4. Солтис М. Скорочення у межах словотвору німецької мови / Мар'яна Солтис. – Іноземна філологія, 2008. – Вип. 120. – С. 68-73.
5. Яковчук М. В. Лексичні та графічні характеристики німецьких скорочень і їх різновидів у режимі електронного спілкування та в науково-технічній літературі й способи їх перекладу / М. В. Яковчук // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2009. – С. 361-367.
6. Erben J. Einführung in die deutsche Wortbildungslehre / J. Erben. – Berlin. – 2., durchgesehene und vermehrte Aufl, 1983.
7. Michel S. Kurzwortgebrauch. Plädoyer für eine pragmatische Definition und Prototypologie von Kurzwörtern / Sascha Michel // Germanistische Mitteilungen. – 2006. – № 64. – S. 69-83.
8. Polenz P. Wortbildung. / P. Polenz // In: LGL 2. Aufl. – Tübingen, 1980. – S. 169-180.
9. Steinhauer A. Sprachökonomie durch Kurzwörter. Bildung und Verwendung in der Fachkommunikation / Anja Steinhauer. – Narr : Tübingen, 2000. – 371 с.